

ANNO DOMINI DCCXXXIX.

S. EGBERTUS

EBORACENSIS ARCHIEPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN S. EGBERTUM.

(Fabric., Bibl. med. et infim. Lat.)

Ecbertus, Eckbertus, Egbertus, Ekebertus, archiepiscopus ab anno 732 ad 767 *Eboracensis*, ad quem non diu ante obitum suum scripsit Beda epistolam de Christiani præsulis officio, ut dixi tom. I. Hujus Egberti *Dialogum de ecclesiastica Institutione* post editionem Jacobi Waræi Dublinensem 1644 in-8°, recudi fecit Henricus Warthonus Lond. 1693 4°, cum nonnullis Bedæ opusculis. Exstat etiam in editionibus Conciliorum Labbeana, Harduiniana et Veneta Coleti, ad annum 747. In iisdem Conciliorum editionibus, sicut in regia quoque, leguntur excerpta ex ejus *Constitutionibus ecclesiasticis* (a), quas ab Hucaro, fani Germani in Corinia diacono, studiose in compendium redactas testantur Lelandus cap. 85, et Pitseus pag. 154 (b). *CXLV capitula e dictis et canonibus sanctorum Patrum. Capitula XXXV ex Ecberti Pœnitentiali*, quod opus in quatuor libros tributum, in variis Angliæ bibliothecis ms. servari Caveus notavit. Utraque primus vulgaverat Henricus Speelmannus, tomo I Conciliorum Angliæ, Lond. 1639 fol., pag. 258, 276. Exhibet priora etiam Joannes Morinus in sylloge pœnitentialem veterum, ad calcem operis de Pœnitentia, post primam Parisiensem editionem an. 1651 recusi Bruxellis 1685

(a) Adde Oudinum, tom. I, pag. 1794 seq.

(b) Non soli Ecberto omnia tribuenda esse disputat clarissimus Gundlingius in Gundlingianis xxxviii, pag. 258 seq.

A et Venetiis 1702 fol. Sequuntur tituli *capitulorum. XCVII de sacerdotali Jure* apud eundem Speelmannum, pag. 278. Sed et *capita XV de remedio peccatorum*, quæ ibi pag. 281, 288, sub Bedæ (c) nomine leguntur, et in Antonii Augustini collectione libellorum pœnitentialem, Tarracone 1582 4°, et Venetiis 1584 4°, nec non inter Bedæ opera, tom. VIII, pag. 961, atque in Conciliorum tomis, Ecberto huic, quo magistro profecisse se prædicat Alcuinus (d) tribuenda possunt videri. Vide, si placet, notata tomo XI Bibliothecæ Græcæ, pag. 74 seq. Omitto memorata a Balæo II, 15, et Pitseo, pag. 154, homilias, lectiones ad erudiendos discipulos, ad pastores provinciæ suæ; ad Zachariam papam pro pallio, quod accepit anno 735; vide Warthonum, tom. I Angliæ sacræ, pag. 697; epistolas ad fratrem suum Egbertum regem, ad Alcuinum, etc. Excerptiones Ecberti, præter Speelmannum cæterosque, novissime Wilkinsius in sua collectione Conciliorum Britannicæ ad mss. codices exactas recudit, et ex ms. Oxoniensi sexdecim alias nondum alicubi excusas adjecit. Vide tom. I, pag. 411 ejusdem operis.

(c) Supra, tom. I.

(d) Epistola ad Carolum Magnum, apud Wilhelmum Malmesburiensem de gestis pontificum Anglorum, lib. III, pag. 269.

IN COLLECTIONES CANONICAS EGBERTI

EBORACENSIS ARCHIEPISCOPI

JOANNIS DOMINICI MANSI PRÆMONITIO.

Ecbertus, qui Eboracensem cathedram ab anno 735 usque ad annum 771 circiter obtinuit, tametsi aliis rebus gestis sese commendavit, scriptis tamen operibus celebre sibi nomen apud Anglos effecit. Laudatur ex illo prolixum opus *de sacerdotali jure*, cujus nondum evulgati portionem esse censent Balzerini in dissert. præmissa Collectioni veteri canonice inter Oper. sancti Leonis Magni, tom. III, part. IV, cap. 6, num. 2; libellum *de Remediis peccatorum*, vulgatum illum quidem sub Bedæ nomine, sed in mss. plerisque Egberti archiepiscopi titulo prænotatum. Subæqualis etiam Ecberto Rhabanus Maurus in epistola ad Heribaldum, cap. 18, ex

D Ecberto Anglorum episcopo recitat verba capitis 9 libri illius *de Remediis peccatorum*.

Alter sub ejus nomine profertur libellus inscriptus: *Excerptiones Ecberti Eboracensis archiepiscopi*, etc. Quem titulum gerit in Codice Cottoniano, prout a Wilkins exhibetur; at, Wareo teste, Codices alii Britannici idem opus sub hoc titulo offerunt: *Excerptiones e jure sacerdotali Ecberti archiepiscopi Eboracensis per Hunccarium levitam*, etc., ex quibus deduci merito potest excerptiones hæc epitomen esse superioris operis quod superius indicavi. Ex his excerptionibus Speelmannus et ex eo Labbeus capita cXLV dedit; Wilkins alla ex Codice Cottoniano sup-

plevit neque ad CLXX; et ex illo hic parent. Ex capite 158 earum additionum morem quemdam singularem Ecclesie Anglicane discimus, a presbyteris scilicet chrisma infantibus in discrimine constitutis conferri; id vero a Theodoro Dorobernensi archiepiscopo Græco homine profectum arbitror. Hungario forte debentur additamenta quædam, quæ Egberti ætati minus congruunt, ut est illud cap. 7, lib. 1: *Ut cuncti sacerdotes precibus assiduè pro vitæ et imperio domini imperatoris, et filiorum ac filiarum salute orent*; neque enim ita se expressisset Egbertus in Britannia, et pro Britannia scribens, quo tempore Britanni regibus suis, non imperatori parebant. Insuper cap. 131 desumptus est ad verbum ex cap. 38, lib. II Vitæ sancti Gregorii Magni a Joanne Diacono post ætatem Egberti scriptæ.

Tertium opusculum hic datum est Egberti *Pœnitentiale* ex ms. Codice Oxoniensi a Wilkins evulgatum. Ex Pœnitentiale Egberti lib. II Spelmannus canones xxv dederat, et ab eo acceptos Labbeus in Collectionem suam invexerat. Eisdem canones Balerini reperisse se affirmant in lib. II Collectionis ejusdem ms. Codicis Vaticani MCCCLII, et in quatuor libros distincti, illosque pariter offendisse sese aiunt in alio Codice Vaticano signato MCCCLVII, in neutro vero Egberti nomen apparere testantur. Addunt insuper in eisdem mss. Codicibus legi præfationem quæ ab Egberto plane aliena existimari potest, ut hæc verba demonstrant: *Poposcisti ac præcepisti, charissime rector, ut ad corrigendos et instruendos tuorum mores subditorum, etc.* Certum igitur manere censeo Oxoniensem Codicem, quem Spelmannus a se minime visum testatur, Collectionem aliam exhibere a Pœnitentiale Egberti plane diversa. Hoc tamen canones, cujuscunque tandem sint auctoris, hic retinendos censui, servato titulo quem apud Labbeum obtinent. Pœnitentiale vero Egberti simul in sero Latine tantum, omisso Anglo-Saxonico. Est autem Latina antiqua versio ex Saxonico; quamvis Egbertus Saxonico hoc verterit ex Latino alio Pœnitentiale Isidori Hispalensis, ut ex titulo, et aliis in decursu operis indicis intelligimus. Id ipsum de Latina ex Anglo-Saxonico expressa versione demonstrat Wilkins ex nonnullis quæ in eadem versione leguntur ad genium Saxonice linguæ, potius quam Latine expressis; E. g., *noctes* hic ponuntur pro *diebus*; *hiemes* pro *annis* significandis, sicut et *dies solis* pro *Dominica*. Num sincerum sit opus Egberti ambigi quidem posset, ex eo conjectura deducta, quod pro intersectoribus modus alius imponatur pœnitentiæ, quam sit in cap. 3 libelli *de Remediis peccatorum*, Egberti a me superius vindicato. Hujus tamen conciliandi discriminis in mea ad caput illud libelli adnotatione rationem indicavi, quam si admi-

A serint erudit, utriusque opusculi sinceritas constabit.

Postremo retinendum hic censui dialogum Egberti a Labbeo in sua Collectione datum ex Editione Waræi. Num certum hoc sit Egberti opus, quamquam neminem offendi qui de illo dubitaverit, attamen dubius aliquantisper hærerem, cum oppositum aliquid his quæ tradita sunt in Pœnitentiale animæ verterim; in hoc enim postremo lib. I, cap. 17, edicitur: *Si vir a presbytero adultero baptizatus sit, statim rebaptizetur*. In dialogo vero interrog. 5 sancitum est baptizatos a presbytero malo pro crimine condemnato iterum tingendos non esse. Tum addit: *Hoc de baptismo accipi fas non est, quod iterari non debeat*. Opposita sunt hæc inter sese; opposita etiam Pœnitentiale sententia catholice doctrinæ. Forte tamen iteratio baptismi a sacerdote malo collati ideo præcepta est, quod ambigi merito possit num iniquus sacerdos aliquid dolo malo omiserit sacramento efficiendo necessarium. Cæterum hanc sententiam de iterando baptismo pervulgatam tunc esse apud Anglos, constat ex Pœnitentiale anonymi a sancto Martene, Anecd. tom. IV, evulgati, quod in usum Ecclesie Anglicane confectum, et facile, Bedæ auctore, ut penes me certum est, et sub ejusdem Bedæ nomine, inferius dabitur. En verba hujus Pœnitentiale: *Baptizatus a presbytero non baptizato iterum debet baptizari*. Nec etiam inepte opinaremur rudem illam gentem existimasse baptismi iteratam collationem dogna esse non fidei quidem, sed disciplinæ, quæ in variis Ecclesiis variat; vel saltem aliquid esse ex his quæ in utramque partem, salva fide, disputantur, juxta ac insinuat idem Pœnitentiale Egberti, lib. I, cap. 7: *Quicumque presbyter, si norit quod non sit baptizatus, baptizetur; et omnes illi quos antea baptizaverat. Attamen papa Romanus constituit, si missæ administrator vitiosus sit vel paganus, quod servitium Spiritus sancti est in dono baptismi, non tamen in hominis alienjus*. Scitum est, ante Carolum Magnum tam altas existisse vulgo tenebras rerum, præsertim ad baptismum pertinentium, ut pius ille imperator adegerit viros satis illius doctos ad scribendum de baptismo. Hinc tam multæ octavo sæculo labente, et nono ineunte, de baptismo epistolæ et tractationes. Quin nec apud Græcos, ex quibus plura in Angliam invecta sunt a Theodoro Græco homine, ac Dorobernensi episcopo, dogma de baptismo nunquam repetendo plene innouisse videri potest. Legè prolegomena PP. sancti Mauri in novam Editionem Parisiensem Operum sancti Cyrilli Hierosolymitani. Latius aliquanto explicanda hæc censui ut essent loco adnotationum, quarum Egberti Collectiones indigebant.

SANCTI EGBERTI

EBORACENSIS ARCHIEPISCOPI

EXCERPTIONES,

ET DICTIS ET CANONIBUS SANCTORUM PATRUM CONCINNATÆ,
ET AD ECCLESIASTICÆ POLITIÆ INSTITUTIONEM CONDUCENTES.

(Manuscr. Collect. tom. XII.)

PRÆFATIO.

Canones dicimus regulas quas sancti Patres constituerunt, in quibus scriptum est quomodo canonici, id est regulares clerici, vivere debent.

Augustinus Aureliensis episcopus dicit: Ut nulli sacerdotum suos liceat canones ignorare, nec quidpiam facere quod Patrum possit regulis obviare; et ne excusatio de ignorantione nascatur, vel per obli-

vionem aliquid negligatur, frequenter in hoc libello quasi in speculo prospiciant quod canonum est regulis definitum. Verumtamen non omnes clerici iudicia canonicæ constitutionis usurpare aut legere debent, sed solummodo presbyteri. Sicut enim sacrificium offerre non debent nisi episcopi et presbyteri, sic nec iudicia ista alii usurpare debent.

INCIPIUNT EXCERPTIONES ^a.

I. *Jus sacerdotale.*

Unusquisque sacerdos ecclesiam suam cum omni diligentia ædificet, et reliquias sanctorum cum summo studio vigiliarum noctis et divinis [Hard., diurnis] officiis conservet.

II. *Item.*

Et omnes sacerdotes horis competentibus diei et noctis, suarum sonent ecclesiarum signa, et sacra tunc Deo celebrent officia, et populos erudiant, quomodo aut quibus Deus adorandus est horis.

III. *Item.*

Ut omnibus festis, et diebus Dominicis, unusquisque sacerdos Evangelium Christi prædicet populo.

IV. *Item.*

Ut unusquisque sacerdos cunctos sibi pertinentes erudiat, ut sciant qualiter decimas totius facultatis ecclesiis divinis debite offerant.

V. *Item.*

Ut ipsi sacerdotes a populis suscipiant decimas, et nomina eorum quicunque dederint scripta habeant, et secundum auctoritatem canonicam timentibus dividant, et ad ornamentum ecclesiæ primam eligant partem, secundam autem ad usum pauperum atque peregrinorum per eorum manus misericorditer cum omni humilitate dispensent, tertiam vero sibi-metipsis sacerdotes servent.

VI. *Item.*

Ut unusquisque sacerdos orationem Dominicam et Symbolum populo sibi commisso curiose insinuet, ac totius religionis studium et Christianitatis cultum eorum mentibus ostendat.

VII. *Item.*

Ut cuncti sacerdotes precibus assiduis pro vita et imperio domini imperatoris, et filiorum ac filiarum salute orent.

VIII. *Item.*

Ut unusquisque sacerdos quotidianis assistat orationibus pro pontifice, cujus gubernatur regimine.

IX. *Item.*

Ut nullus sacerdos in domibus vel aliis locis, nisi in ecclesiis dedicatis celebrare missas audeat.

X. *Item.*

Ut a cunctis sacerdotibus jus et tempus baptismatis temporibus congruis secundum canonicam institutionem cautissime observetur.

XI. *Item.*

Ut omnes sacerdotes, quibuscunque horis, omni-

^a In Oxoniensi manuscripto priores istæ XXI excerpiones ante lib. Pœnitential. Egberti inseruntur

bus indigentibus baptismum infirmitatis causa diligentissime tribuant.

XII. *Item.*

Ut nullus presbyter sacrum officium, sive baptismatis sacramentum, aut aliquid donorum spiritualium pro aliquo pretioso vendere præsumat, ne vendentes et ementes in templo columbas imitentur, et pro his quæ adepti sunt per gratiam divinam non pretia concupiscant terrena, sed solam regni cælestis gloriam promoveantur accipere.

XIII. *Item.*

Ut nullus presbyter a sede propria sanctæ ecclesiæ sub cujus titulo ordinatus fuerit, admonitionis causa, ad alienam pergat ecclesiam, sed ibidem devotus usque ad vitæ permaneat exitum.

XIV. *Item.*

Ut nullus ex sacerdotum numero ebrietatis vitium nutriat, nec alios cogat per suam jussionem inebriari.

XV. *Item.*

Ut nullus sacerdos extraneorum mulierum habeat familiaritatem, nec in sua domo in qua ipse habitat ullam mulierem unquam permittat habitare.

XVI. *Item.*

Ut nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse, neque relicta [derelicta] propria lege ad secularia iudicia accedere [præsumat].

XVII. *Item.*

Ut nemo sacerdotum ex numero arma pugnantium unquam portet, nec litem contra proximum ullam excitet.

XVIII. *Item.*

Ut nullus presbyter edendi aut bibendi causa gradiatur in tabernas.

XIX. *Item.*

Ut nullus sacerdos quicunque cum juramento iuret, sed simpliciter cum puritate et veritate omnia dicat.

XX. *Item.*

Ut cuncti sacerdotes omnibus illis contentibus eorum crimina dignam pœnitentiam cum summa vigilantia ipsis indicent, et omnibus infirmis ante exitum vitæ viaticum et communionem corporis Christi misericorditer tribuant.

XXI. *Item.*

Ut, secundum definitionem sanctorum Patrum, si quis infirmatur, a sacerdotibus oleo sanctificato cum orationibus diligenter ungetur.

XXII. *Item.*

Ut presbyter Eucharistiam habeat semper paratam ad infirmos, ne sine communionem moriantur.

XXIII. *Item.*

Ut sine auctoritate vel consensu episcoporum presbyteri in quibuslibet ecclesiis nec constituantur, nec expellantur.

XXIV. *Item.*

Ut ecclesiæ antiquitas constitutæ, nec decimis, sub titulo: *Hæc sunt jura sacerdotum quæ tenere debent.*

nec alia ulla possessione priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.

XXV. *Jus sacerdotale.*

Unicuique ecclesiam vel una mansa integra absque alio servitio attribuat, et presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, nec de domibus, neque de atriis vel hortis juxta ecclesiam positis, neque de præscripta mansa aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum, et si aliquod amplius habuerint, inde senioribus suis secundum patriæ morem debitum servitium impendant.

XXVI. *Item.*

Ut episcopi et presbyteri non longe ab ecclesia hospitium habeant.

XXVII. *Item.*

Ut episcopus in ecclesia consensu presbyterorum sublimior sedeat, intra domum vero collegam se presbyterorum esse cognoscat.

XXVIII. *Item.*

Unusquisque episcopus in sua parochia diligenter provideat, ut ecclesiæ Dei bene constructæ, et restauratæ, et ornatæ fiant, tam in officio, et luminaribus, quamque in reliqua instauratone, et ut servi Dei regulariter vivant, unusquisque secundum sui ordinis gradum, maxime episcopus curam habeat, sed et canonicas horas ut tempore statuto simul celebrent ipse præcaveat.

Septem igitur synaxes sancti Patres canendas constituerunt, quas omni die clerus singulis horis canere debet; quarum prima est Nocturnalium synaxis, secunda Prima hora diei, tertia ipsa hora est quam Tertiam vocamus, quarta vero Sexta hora est, quinta Nona hora est, sexta autem synaxis Vespera hora est, septimam namque synaxis Completorium vocamus. Has ergo septem synaxes omni die debemus sollicite reddere Deo pro nobis et pro omni populo Christiano, sicut Psalmista testatur, dicens: *Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ (Psal. cxviii)*. Et insuper missas non omittere, sicut fecerunt sancti Patres, quos confessores nuncupavimus, id est episcopi et presbyteri qui in castitate servierunt Deo.

XXIX. *De episcopis. Paulus dicit:*

Oportet enim episcopum per omnia irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum; non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium, sanctum (I Tim. iii), etc.

XXX. *Item Apostolus.*

Oportet igitur episcopum testimonium habere ab his qui foris sunt, ut doctrinam Dei nostri ordinet in omnibus (Ibid.).

XXXI. *De magna synodo.*

De subintroductis mulieribus.

Ex concilio Nicæno.

Interdicit [Indicit] per omnia magna synodus, non

* Nescio quid hic defuit in manuscripto Codice, tum esset.

episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam mulierem habere.

XXXII. *Et item.*

Canones quoque docent, ut si quis acceperit viduam aut dimissam mulierem, aut qui bis duxerit uxorem, nunquam fiat diaconus, nunquam sacerdos.

XXXIII. *Itemque.*

Episcopus, presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furtis, aut homicidio captus est, deponatur.

XXXIV. *Institutiones sanctorum patrum.*

Observandum itaque est episcopis, ut in charitate radicali et fundati, veram pacem et concordiam integram invicem habeant, ita ut sicut in omnibus quasi cor unum et anima una, et in ore omnium veram fidei integra doctrina.

XXXV.

Non oportet aliquid ponere in ecclesia, nisi quæ ad ministeria ecclesiastica pertinent: in Deuteronomio scriptum est: *Non plantabis lucum nec statuas juxta sanctuarium Domini (Deut. xxvi)*.

XXXVI. *Incipit de Sabbato.*

Deus creator omnium creavit hominem in sexta feria, et in Sabbato requievit ab operibus suis, et sanctificavit Sabbatum propter futuram significationem passionis Christi, et quietis in sepulcro. Non ideo requievit quia lassus esset, qui omnia sine labore fecit, cujus omnipotentia non potest lassari, et sic requievit ab operibus suis, ut non alias creaturas quam antea fecerat postea fecisset. Non fecit alias creaturas postea, sed ipsas quascunque fecit, omni anno usque in finem sæculi facit. Homines creat in animabus et corporibus, et animalia et bestias sine animabus; omnis anima hominis a Deo datur, et ipse renovat creaturas suas, sicut Christus in Evangelio ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Juan. v)*. Christus pro nobis passus est in sexta ætate mundi, in sexta feria; et reformavit perditum hominem passione sua, et, operatis miraculis suis, requievit in sepulcro per Sabbatum, et sanctificavit Dominicam diem resurrectione sua; nam Dominica dies prima dies sæculi est, et dies resurrectionis Christi, et dies Pentecostes, et ideo sancta est, et nos ipsi debemus esse spiritualiter Sabbatum sabbatizantes, id est, vacantes ab operibus servitutis, id est peccatis, quia *Qui facit peccatum, servus est peccati (I Joan. iii)*. Sed quia non possumus esse sine peccatis, caveamus in quantum possumus, et emendemus quicquid peccaverimus. Demus bona exempla subditis nobis, et corrigamus nosmetipsos et subditos, et exhortemur ad meliora jugiter. Amen.

XXXVII. *Item sanctorum Patrum.*

Pascha certis temporibus celebrare omnibus ge-

neros autem nos adjecimus, ac si nihil desidera-

neraliter satagendum, id est, post decimam quartam A
lanam primi mensis.

XXXVIII. *Synodus Agathensis.*

Sæculares qui in Natale Domini, Pascha et Pentecoste non communicaverit, catholici non credantur.

XXXIX. *Canon Africanensis.*

• Pœnitentes secundum canones non debent communicare ante consummationem pœnitentiæ; nos autem pro misericordia miserantis Dei, post annum, vel duos, vel tres, aliquibus licentiam damus.

XL. *Item sanctorum Patrum.*

Baptismatis sacramenta indifferenter presbyteri indigentibus tribuant, et pœnitentiam quærentibus citissime succurrant, nullum exinde pretium requirentes, nisi aut parentes eorum, seu eleemosynarii, sponte aliquid dederint.

Si quis vero his institutionibus contraire tentaverit, aut excommunicationis sentiet pœnam, aut carceris ærumnam diu sustineat.

XLI. *Canon Patrum.*

Placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo hos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari.

XLII. *Item.*

Sunt quidam qui miscent vinum cum aqua baptismatis, non recte, et Christus non jussit baptizari vino, sed aqua.

XLIII. *Canon Chalcedon.*

Ut nullus presbyter sine chrimate proficiatur.

XLIII. *Canon apostolorum.*

Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur et ipse et ordinator ejus, et communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon magus a Petro.

XLIV. *Canon Africanensis.*

Episcopus absque concilio presbyterorum clericos non ordinet.

XLV. *Canon.*

Episcopus nullius causam audiat absque præsentia clericorum suorum, excepta causa confessionis.

XLVI. *Canon Carthaginensis.*

Nihil rector sine fratrum suorum consilio faciat: D
scriptum est enim: *Omnia fac cum consilio, et post factum non pœnitebis (Eccli. xxxii, 24).*

XLVII. *Canon.*

Firmum decretum esse non potest quod non plurimorum videbitur habuisse consensum.

XLVIII. *Canon Romanus.*

Si in qualibet provincia ortæ fuerint quæstiones, ad majorem sedem vel synodum, seu etiam ad apostolicam sedem Romæ referantur.

XLIX. *Canon episcoporum.*

Non temere quemquam communionem privet epi-

• Vide Capitula Theodori Cantuar. Tom. IX Spicileg. p. 42. c. 12. Hard.

• Canon iste XLIII inseritur apud Voilkins æ

scopus, ne justo judicio, et quem alius episcopus ab ecclesia expulerit, sive clericum sive laicum, auscipiat alius.

L. *Canon Nicænus.*

Nemo eum qui ad alium pertinet subripiens in sua ecclesia ordinet, absque consensu illius ad quem pertinet.

LI. *Canon Chalcedonensis.*

Ut nullus absolute ordinetur et sine pronuntiatione loci ad quem ordinandus.

Altaria nisi lapidea chrimatis unguine non consecrentur.

LII. *Canon Epaonensis.*

Non oportet in domibus non dedicatis oblationes celebrari ab episcopis vel presbyteris.

LIII. *Canon sanctorum.*

Nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet; sed cura altari assistitor, semper ad Patrem dirigatur oratio.

LIV. *Canon Item.*

Et sufficit sacerdoti unam missam in una die celebrare, quia Christus semel passus est, et totum mundum redemit; in Levitico quoque scriptum est non debere Aaron ingredi assidue interius in sancta.

LV. *Canon Aurelianensis.*

Episcopus pauperibus et infirmis, qui, debilitate faciente, non possunt suis manibus laborare, victum et vestimentum in quantum possibilitas fuerit largiatur.

LVI. *Theodorus dicit:*

C Statutum est ut sine auctoritate vel consensu episcoporum presbyteri quibuslibet ecclesiis non constituentur, nec inde expellantur, et si quis hoc facere tentaverit, synodali sententia feriat.

LVII. *Canon episcoporum.*

Episcopi nullatenus sæcularibus negotiis, plusquam Dei servitiis (quod absit) subdit existant, sed maxime curam animarum habeant, ut secundum apostolum populum Dei exemplis bene corrigant, et sanæ quoque doctrinæ sermonibus instruant.

LVIII. *Canon.*

Clerici omni subjectione episcopis subjecti illis debitam præbeant obedientiam, et nullo jactantiæ suæ studio semetipsos attollant.

LIX. *Canon Chalcedonensis.*

Si qui ergo clerici vel monachi reperti fuerint conjurantes, aut conspirantes, aut insidias ponentes episcopis, gradu proprio penitus abjiciantur.

LX. *Canon Nicænus.*

Si quis alicujus episcopi clericum vel monachum susceperit absque consensu illius, sacrilegus judicatur, et a communione suspendatur, quoad usque clericum vel monachum proprio episcopo restituat; • quo etsi clericus contumax redire voluerit, anathema sit.

dein cæteri in illo unitate discrepant.

• Lege. *Quod etsi Clericus.... noluerit.* Hard.

LXI. *Canon Hibernensis.*

Qui levaverit manum cum hasta aut gladio ad percutiendum aliquem juxta episcopum, redimat manum, vel perdat; quod et si vulneraverit, tondet caput cum barba, et Deo serviat, primo tamen episcopo et cui læsit satisfaciat. Si quis autem clericum vulneraverit, vel alicui ex ecclesiastico ordine noxauerit, secundum ordinis quantitatem septemplex emendet, et secundum ordinis dignitatem poeniteat, aut extorris propria patria exulet: Dominus enim per prophetam dicit: *Nolite tangere christos meos* (Psal. civ); et c.

LXII. *Canon Aurelianensis.*

Abbatibus pro humilitatis religione in episcoporum potestate consistant, et si quid extra regulam fecerint ab episcopis corrigantur, qui semel in anno, in loco ubi episcopus elegerit, accepta convocatione conveniant. Monachi autem abbatibus omni se obedientiae devotione subiciant. Quod si quis per contumaciam exstiterit indevotus, aut per loca aliqua evagari, aut peculiari aliquid habere praesumpserit, omnia quae adquisierit ab abbatibus auferantur, secundum regulam monasterio a profutura. Ipsi autem qui fuerint pervagati, cum auxilio episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur, et reum se ille abbatum futurum esse cognoscat, qui hujusmodi personas non regulari animadversione distrinxerit, vel etiam qui monachum susceperit alienum.

LXIII. *Canon Aurelianensis.*

Si quis autem abbas captus in regimine, et humilis, castus, sobriusque, misericors, et discretus non fuerit, ac divina praecepta verbis et exemplis non ostenderit, ab episcopo, in cujus consistit territorio, et a vicinis abbatibus, et ceteris Domini timentibus, a suo arceatur honore, etiamsi omnis congregatio villis suis consentiens abbatem eum habere voluerit.

LXIV. *Canon apostolorum.*

Si exstiterit abbas divinis jussionibus praevicator, regulaeque sanctae contemptor, ab episcopo civitatis cum consensu abbatum, aliorumque monachorum timentium Deum, honore abbatis privetur; convenit enim episcopum civitatis, ut sancta et magna synodus Chalcedonensis decrevit, competentem monasteriorum providentiam gerere.

LXV. *Leo papa dicit:*

Propositum monachi deserere non potest aliquo pacto; quod enim quis vovit Deo, reddere debet. Psalmista namque dicit: *Vovete, et reddite Domino Deo vestro* (Psal. lxxv).

LXVI. *Theodorus dicit:*

Monachi non migrant de loco ad locum, sed in ea permaneant obedientiam quam tempore suae conversionis promiserunt.

LXVII. *Fructuosus dicit:*

Monachus sanctae regulae violator sive contemptor, vel parvulorum incestuose aut adolescentium

^a *Lege profuturae.* Hard.

^b *Lege Aurelianus.* Harduinus.

^c *Sequentia apud Wilkins habent novum titulum*

A consecrator, publice verberetur, coronam capitis quam gestat amittat, decalvatusque turpiter opprobria patiat, vel vinculis aretatus ferreis carcerali angustia macoretur.

LXVIII. *Canon Agathensis.*

Si quis monachus adulterium aut furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici potest, censuimus ordinando, ut virgis caesus tanti criminis reus, nunquam officium clericatus excipiat. Si vero jam clericus in id facinus fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate privetur.

LXIX. *Auréliensis episcopus dicit:*

Carnes in cibo monachi nunquam sumant; pulli vero vel altilia cuncta in congregatione non ministrantur; infirmis tantum provideantur, et accipere liceat.

LXX. *Insid. [Leg. Isidorus] episcopus dicit:*

Abbati vel monacho, monasterii servum non licet facere liberum. *Impium est ut qui res Ecclesiae non contulerit damnum inferat.*

LXXI. *Canon.*

Si quis episcoporum, aut presbyterorum, vel ministrorum, ex rebus ecclesiae quae in quibuscunque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferit; et male rapta cum confusione restituit, et excommunicationis annuae sententiam subibit.

LXXII. *Canon Hibernensis.*

Pecunia ecclesiastica furata sive rapta reddatur quadruplum, popularia dupliciter.

LXXIII. *Item Canon Hibernensis.*

Si quis furatus fuerit pecuniam ab ecclesia, mittatur sors, ut aut illius manus abscindatur, aut in carcerem mittatur, diu jejuns et gemens; et reddat integrum quod abstulit, aut peregrinus abjiciatur, et restituat duplum, et si in patria permanserit, quadruplum restituat, et semper poeniteat.

LXXIV. *Canon Toletanus.*

Si clericus in demoliendis sepulcris fuerit deprehensus, a clericatus ordine pro sacrilegio subnoceatur. Si quis sepulcrum violaverit, vii annos poeniteat, tres ex his in pane et aqua.

LXXV. *Canon Hibernensis [Leg. Hibern.].*

Eos qui ad ecclesiam confugerint trahi non oportet, sed eos domini sui promissa intercessionibus persuadeant. Quod si ab ecclesia exeuntibus poenale aliquid dominus intulerit, ut ecclesiae inimicus habeatur excommunicatus. Si quis alicui aliqua ratione nocuerit sub confugio ecclesiastico, vel sub aliquo sanctimonii signaculo, septemplex emendet, reddat, et restituat, sed et vii annos in dura poenitentia permaneat; sin aliter, excommunicandus est ab omni Ecclesia catholica.

LXXVI. *Hieronymus dicit:*

Ecclesia defendit quos in sinu suo recepit, more gallinae, quae pullos proprios et alienos nutrit et de- et canonem. Titulus est: *Can. Hibern. Si quis, etc.* MANSI.

scendit; ita et Ecclesia cunctos fugientes in se defendere debet.

LXXVII. Canon Hibernensis.

Qui occiderit hominem intra septa monasterii, exeat cum damnatione exeat, vel projectis armis, raso capite et barba, reliquum vitæ suæ tempus Deo serviet; primo tamen Deo et parentibus satisfaciens.

LXXVIII. Hieronymus dicit:

Qui peccant in loco sancto, in eodem quoque occidendi sunt, in loco castrorum Phinees interfecit virum et meretricem. Mathathias Judæum qui immolabat simulacro. Quicumque enim maculaverit sanctum, sancta non defendent eum. Christus malefacientes in templo flagris compescuit.

LXXIX. Hieronymus dicit:

Qui percusserit malos, eo quod mali sunt, minister Domini est.

LXXX. Item Hieronymus dicit.

Homicidas et sacrilegos punire, non est effusio sanguinis, sed legum mysterium [Hard., ministerium]; noceat itaque bonis, qui parcat malis.

LXXXI. Arausianensis.

Amentibus quæcunque pietatis sunt conferenda.

LXXXII. Canon Carthagenensis.

Omni die exorcistæ energumens manus imponant.

LXXXIII. Canon Arausicanensis.

Qui palam aliquando arrepti sunt, non solum non assumendi ad ullum ordinem clericatus, sed si jam aliqui ordinati sunt, ab imposito officio repellendi.

LXXXIV. Canon Carthagenensis.

Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

LXXXV. Canon Carthagenensis.

Læicus præsentibus clericis, nisi ipsis provocandis, docere non audeat.

LXXXVI. Isidorus dicit:

Omnia mundialis sapiens, si sapiens sit, non iudicat judicia Ecclesiæ.

LXXXVII. Canon Carthagenensis.

Mulier quamvis docta et sancta sit, viros in conventu docere non audeat.

LXXXVIII. Canon Carthagenensis.

Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus aut paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

LXXXIX. Canon dicit:

Presbyterum convivio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum petatur secundis nuptiis poenitentiam tribuere.

XC. Gelasius papa.

Devotis Deo virginibus, vel viduis, nisi aut in Epiphania, aut in Albis paschalibus, aut in apostolorum natalitiis, sacrum minime velamen imponant, nisi fortissimè, sicut de baptismate dictum, gravi languore

A correptis, ne sine hoc munere de sæculo transcant, implorantibus non negatur.

XCI. Canon Carthagenensis.

Placuit ut ante annos xxv ætatis, nec diaconus ordinetur, nec virgines consecrentur, nisi rationabili necessitate cogente.

XCII. Basilii episcopi.

Oportet tam infantes cum voluntate et consensu parentum, imò ab ipsis parentibus oblatos sub testimonio plurimorum suscipi.

XCIII. Isidori.

Quicumque a parentibus propriis in monasterio fuerit deligatus, noverit se ibi perpetuo mansurum. Nam Anna Samuel puerum natum et ablactatum Deo obtulit, qui in ministerio templi permansit.

XCIV. Canon Romanorum et Francorum:

Parvulus usque annos xv pro delicto corporali disciplina castigetur, post hanc vero ætatem quidquid deliquerit, vel si furatur, retribuatur, seu etiam secundum legem exsolvat.

XCV. Canon Neocæsariensis.

Ut nullatenus presbyter ordinetur ante trigesimum ætatis annum, nisi rationabili necessitate cogente, quia Dominus Jesus non prædicavit ante trigesimum ætatis annum.

XCVI. Canon Nicænus.

Ut episcopus, si fieri potest, a totius provincie episcopis ordinetur, et si hoc difficile est, certo non minus a tribus. Episcoporum ordinationes fieri oportet Dominicis diebus, non in agris vel in villulis, sed in urbibus præcipuis, pro tanti nominis dignitate.

XCVII.

Presbyterorum vero et diaconorum in quatuor temporum Sabbatis scilicet, ut dum hæc ordinatio coram populo agitur, sua omnium testificatione electorum ordinatorumque opinio discutatur.

XCVIII.

Sacerdotes Dei diligenter semper procurent, ut panis, et vinum, et aqua, sine quibus nequaquam missæ celebrantur, pura et munda fiant, quia si aliter agatur, cum his qui acetum cum felle mistum Domino obtulerint, nisi vera poenitentia subvenierit, punientur.

XCIX. De decimis.

In lege Domini scriptum est: *Decimas et primitias non tardabis offerre (Exod. xxii)*. Et in Levitico: *Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt; boves, et oves, et capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino (Levit. xxvii)*. *Non eligatur nec bonum nec malum, nec alterum (Hard., altero) commutabitur.*

C. Augustinus dicit:

Decimæ igitur tributa sunt ecclesiarum et egentium animarum. O homo, inde Dominus decimas expetit unde vivis. De militia, de negotio, de artificio rotte decimas; non enim eget Dominus noster, non præmia postulat, sed honorem.

CI. Item.

Cum messueris segetem terræ tuæ, non tondabis us-

que ad solam superficiem terræ, nec remanentes spicas A
colliges, neque in vinea tua racemos et grana decidentia
congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda di-
mittes (Levit. xix).

CII. Et in lege.

Si intraveris in segetem amici tui, frange spicas, et
in manu contere, falce autem non metas (Ibid.). Hoc
et discipuli Salvatoris fecerunt, spicas videlicet ma-
nibus fricantes et manducantes Sabbatis, ut Evange-
llum dicit.

CIII. Item in lege.

Ingressus itaque vineam proximi tui, comedes uvas
quantum tibi placuerit, foras autem ne feras tecum
(Ibid.).

CIV. Institutio Patrum.

Die Dominico nihil aliud agendum est, nisi Deo va- B
candum in hymnis, et psalmis, et canticis spiritualibus;
dies quoque paschalis hebdomadæ omnes æquali re-
ligione colendi sunt.

CV. Canon Aurelianensis.

Id etiam miserationis intuitu æquum duximus cu-
studire, ut qui pro quibuscunque culpis carceribus
deputantur, ab archidiacono seu a præposito eccle-
siæ singulis Dominicis diebus requirantur, ut neces-
sitas vincitorum secundum præceptum divinum mise-
ricorditer sublevetur, atque a pontifice competens
victus de domo ecclesiæ tribuatur.

CVI. Item.

Qui dominica nocte nupsit vn dies pœniteat.

Qui quarta vel sexta feria iii dies pœniteat.

Qui in Quadragesima ante pascha, i annum pœni- C
teat.

CVII. Item.

Iudicia jejunia nullus præsumat infringere vel vio-
lare, ne iram Dei incurrat.

CVIII. Ex concilio Bra...rens [Lego Bracarensi].

Non oportet homines religiosos ante sacram [Leg-
horam], diei tertiam cibum sumere, nec convivium
inire neque clericos aliquando, nisi hymno dicto,
edere panem, ... post cibos gratias auctori referre.

CIX. Canon sanctorum.

Qui in matrimonio sunt, abstineant se iii noctes
antequam communicent, et unam postquam com-
municaverint. Inde ait Apostolus: Nolite fraudare
invicem, nisi ex consensu, ut vacetis orationi ad tem-
pus.

CX. Gregorius dicit:

Si quis conjugem suam, si fieri potest, non cupi-
dine voluntatis, sed solummodo creandorum libero-
rum gratia utitur, iste profecto sive de ingressu eccle-
siæ, seu de sumendo dominici corporis sanguinis-
que mysterio, suo est relinquendus iudicio, quia a
nobis prohiberi non debet, cum ei, juxta prænitam
sententiam, etiam ecclesiam licuerit intrare; verum-
tamen quia ipsa licita admistio conjugis sine volun-
tate carnis fieri non potest, ideo aliquando a sacri-
loci ingressu abstinendum est, quia voluntas ipsa esse
sine culpa nullatenus potest.

CXI. De conjugio scriptum est in lege:

Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dor-

neritque cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem
(Exod. xxi).

CXII. Augustinus dicit:

Qui uxorem optat accipere, sicut illam virginem
invenire desiderat, ita et ipse usque ad nuptias virgi-
nitatem custodiat.

CXIII. Synodus Romana dicit:

Filii cum ad annos pubertatis venerint, cogantur
aut uxores ducere, aut continentiam profiteri, sic et
filii eadem ætate debent eandem legem servare.

CXIV. Paulus apostolus dicit:

Propter fornicationem unusquisque suam propriam
uxorem habeat, et unaquæque virum suum (I Cor. vii).
Legitimum quoque conjugium nullus separare præsu-
mat: Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat.

CXV. Paulus dicit:

Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir;
similiter et vir sui corporis potestatem non habet, sed
mulier (I Cor. xvii).

CXVI. Synodus dicit:

Muliere mortua, licet viro post mensem accipere
alteram: post annum vero licet mulieri accipere alte-
rum virum.

CXVII. Paulus apostolus dicit:

Mulier alligata est legi, quanto tempore vivit vir ejus.
Quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat,
tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanse-
rit (I Cor. vii).

CXVIII. Item canon Africanensis.

Legitimum igitur conjugium non licet separari sine
consensu amborum: potest tamen alter alteri cum
consilio episcopi licentiam dare ad servitutem Dei
accedere. Quidam etiam dicunt: Si vir, sive mulier,
ex consensu religionem ceperit, licet alterum acci-
pere novum conjugium, sed puellam vel puerum, si
contiens esse non poterit. Quod non laudo. Sed si
quis vult conjugatus converti ad monasterium, non
est recipiendus, nisi prius a conjugis castimoniam
profitente fuerit absolutus. Nam si, illo vivente, per
incontinentiam alteri nupserit, procul dubio adultera
erit; et qui eam dimisit, particeps erit peccati illius.

CXIX. Item de legitimo conjugio.

Legitimum enim conjugium nullus separare præsu-
mat, nisi ex amborum consensu, et propter amorem
Christi qui ait: Qui reliquerit uxorem, et reliqua,
D centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit (Matth.
xix). Et nemo aliter uxorem dimittat nisi propter
fornicationem, quia Pharisæi tentantes Dominum Je-
sum Christum interrogaverunt eum, si licet hominem
dimittere uxorem suam pro quacunque causa. Respon-
dit Jesus, et ait eis: Non legis quia qui fecit ab initio,
masculum et feminam fecit eos? et dixit: Propter hoc
relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori
sux, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo,
sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non
separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit dare
libellum repudii, et dimittere? Ait illis: Quanquam
Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimitti-
tere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Dico
autem vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam,

nisi ob causam fornicationis, et aliam duxerit, mœchatur (Ibid.). Unde et apostolus dicit : *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere (I Cor. vii)*; et iterum : *Alligatus es uxori? noli querere solutionem: solutus es ab uxore? ne quæsieris uxorem (Ibid.)*. Alibi namque de adulterio vel fornicatione scriptum est : *Qui adulteram tenet, stultus et impius est (Prov. xvii)*; de filiis quoque adulterarum eji-ciendis cum matribus suis, et Ezechiel dicens : *Ejicite matrem fornicariam et filios fornicationis*. Et reliqua. Et Augustinus dicit : *Si mulier fornicata fuerit, relinquenda est, sed illa vivente altera non est ducenda*. Ubiunque igitur est fornicatio, et fornicatio-nis vera suspicio, libere uxor dimittitur; aliter ergo, etiamsi sterilis est, si deformis, si fetida, si temu-erata, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si-ctus, si gulosa, si vaga, si nugatrix, si maledica, -cenda erit velis nolis, et qualiscunque accepta est, -benda erit : Apostolus enim dicit : *Cum enim e: as-ber, sponte servituti te subjecisti (II Cor. 12)*.

CXX. Canon Africanensis.

Secundum evangelicam disciplinam, nec uxor a viro dimissa alium accipiat virum vivente viro suo, nec vir aliam accipiat uxorem, vivente uxore prioris; sed ita maneant, aut sibiimet reconcilientur.

CXXI. Augustinus dicit :

Si mulier fornicata fuerit, relinquenda est, sed illa vivente, altera non est ducenda.

CXXII. Canon dicit :

Si mulier discesserit a viro suo, despiciens eum, volens revertere et reconciliari viro post quinque vel septem annos, cum consensu episcopi ipse aliam accipiat uxorem, si continens esse non poterit, et pœniteat tres annos, vel etiam quandiu vixerit, quia juxta sententiam Domini mœchus comprobatur.

CXXIII. Item.

Si cæcus uxor in captivitatem ducta fuerit, et ea redimi non poterit, post annum septimum alteram accipiat; et si postea propria, id est prior mulier, de captivitate reversa fuerit, accipiat eam, posterioremque dimittat. Similiter autem et illa, sicut superior diximus, si viro talia contigerint, faciat.

CXXIV. De matrimonio servulorum.

Si servum et ancillam dominus amborum in matrimonio conjunxerit, postea liberato servo vel ancilla, si non potest redimi qui in servitio est, libero licet (sicut quibusdam placet) ingenuo conjugere; sed tamen, juxta sententiam Domini, mœchus probatur. Qui vero taliter egerit, id est, ut propter primam uxorem servitium humanum dimittat, et postea liberam ducat uxorem, iii annos pœniteat, unum in pane et aqua; sed et quandiuconque vixerit, semper aliquid pœniteat. Similiter quoque et mulier pœniteat, si taliter fecerit. Si quis liber ancillam aut suam aut alterius in matrimonio accepit, non habet licentiam dimittere eam, si ante cum consensu amborum conjuncti sint; si vero dimiserit

eam, et aliam ducit uxorem, sive ancillam, sive liberam, ut supra scriptum est, pœniteat.

CXXV. De concubinis.

Augustinus dicit : Quale est quod multi virorum ante nuptias concubinas sibi adhibere non erubescunt, quas post annos dimittant et sic postea legiti-mas uxores accipiant? Unde coram Domino et coram angelis ejus testor atque denuntio, Deum ista conjugia semper prohibuisse, et nunquam placuisse, et præcipue temporibus Christianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licet, nunquam licebit.

CXXVI. Item in lege :

Nemo incestis conjunctionibus se inquinat, quia in Levitico scriptum est : *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus*. Et iterum : *Anima quæ fecerit quiddam ex istis, peribit de medio populi sui (Levit. xviii)*. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

CXXVII. Synodus dicit.

Quicumque illicito matrimonio fuerint commisti, post pœnitentiam non debent fieri in una domu, ne se invicem causa amoris copulent.

CXXVIII. Item synodus de toro fratris defuncti.

Audi decreta synodi : Superstes frater torum defuncti fratris non ascendat, Domino dicente : *Erunt duo in carne una (Genes. ii)*. Ergo uxor fratris tui soror tua est.

CXXIX. Gregorius dicit :

Si quis monacham, vel commatrem spiritualem, vel fratris uxorem, vel neptem, vel novercam, vel consobrinam, vel de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit.

CXXX. Item de consanguineis, Gregorius interrogationibus Augustini ita respondit :

Quædam terrena lex in Romana republica permit-tit ut sive frater et soror, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius et filia misceantur; sed experimento didicimus ex tali conjugio sobolem non posse succrescere, et sacra lex Mosaica prohibet cognationis turpitudinem revelare; unde necesse est ut jam tertia vel quarta generatio fidelium licenter jungi debeat; nam secunda quam prædiximus a se omnimodo abstinere debet.

CXXXI. Item de rationabili causa.

Vere post multum temporis a Felice Messanæ Siciliae præsule requisitus Gregorius, utrum Augustino scripsisset, ut Anglorum quarta generatione contracta matrimonia minime solverentur, humillimus pater inter cætera talem reddidit rationem : Quod scripsi Augustino Anglorum gentis episcopo, nostro alumno, videlicet de consanguinitatis conjunctione, ipsi et Anglorum genti quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono quod cœperat, metuendo austeriora, recederet, specialiter et non generaliter cæteris me scripsisse cognoscas. Unde et mihi omnis Romana

* In Resp. ad Interrog. 6. HARD.

civitas testis existit, nec ea intentione hæc illis scriptis mandavi, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est usque ad septimam generationem jungantur. Sed adhuc illos neophytos existentes, cœpisse eos prius illicita docere, et verbis et exemplis instruere, et quæ post de talibus egerint, rationabiliter et fideliter excludere oportet; nam juxta Apostolum, qui ait: *Lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. III), ista illis, modo, non posteris, ut præfixum est, temporibus tenenda indulsimus, ne bonum quod infirma adhuc radice plantatum erat, exareretur [*Lege erueretur*], sed aliquantulum firmaretur, et usque ad perfectionem custodiretur.

CXXXII. *Canon Romanus.*

Laicus maculans se cum ancilla Dei, vel cum spiritali comatre, vel cum propinqua, aut forte cum illa quam antea cognatus habuit, primitus anathematizetur, et postea annos VII pœniteat, III in pane et aqua. Similiter et illa pœniteat, quia Christiana religio fornicationem in utroque sexu pari ratione condemnat.

CXXXIII. *Item.*

Gregorius apostolicus papa, ante corpus beatissimi Petri in synodo residens, dixit: Si quis presbyteram duxerit in conjugium, anathema sit.

CXXXIV. *Item.*

Si quis monacham, quam Dei ancillam appellant, duxerit in conjugium, anathema sit.

CXXXV. *Item.*

Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit, ac respondentes omnes dixerunt Amen.

CXXXVI. *Item.*

Si quis cum duobus cognatis fornicationem fecerit, primitus anathematizetur, deinde VII vel X annos pœniteat.

CXXXVII. *Item Gregorius Felici episcopo.*

Progeniem suam unumquemque usque ad septimam servare decernimus generationem; et quandiu se agnoscunt affinitate propinquos, in conjugium ducera nulli profecto Christianorum licet vel licebit, et nolumus nos in hac re a vobis sive a cæteris fidelibus reprehendi, quia in his Anglorum genti indulsumus, non formam dando, sed consideratione, ne Christianitatis bonum quod ceperant imperfectum dimitterent, egimus (*Regist. lib. XII, indict. 7, ep. 32*).

CXXXVIII. *De scematibus [Lege stemmatibus].*

Scemata dicuntur ramusculi in genere, cum gradus cognationum patiuntur, ut puta ille filius, ille pater, ille avus, ille agnatus, et cæteri quorum figuræ in subsequentibus apparent. Et hæc consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum subtraxerit, et propinquitatis esse desierit, eam rursus lex matrimonii vinculo repetit, et quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, ut sicut sex ætatibus

A mundi generatio, et hominis status finitur, ita et propinquitatis generis tot gradibus terminaretur. Inter hos itaque propinquitatis gradus, ad conjugalem copulam nemini accedere convenit; nec eam quam aliquis ex propria consanguinitate conjugem habuit, in conjugem ducera nulli profecto Christianorum licet vel licebit, quia incestuosus talis coitus abominabilis est Deo. Incestuosos et nullo conjugis [*F. conjugii*] nomine deputandos a sanctis Patribus dudum statutum esse legimus.

CXXXIX. *Vigilius papa.*

Si motum fuerit altare, denuo consecratur ecclesia. Si parietes tantum mutantur, et non altare, sale et aqua exoritur. Si homicidio vel adulterio fuerit violata, diligentissime expurgetur, et denuo consecratur.

B CXL. *Vigilius papa. Ex Conc. Carthag., Gregorius.*

Quis, cum ad iudicium venerit, si voluerit clericus, et necesse fuerit, induciæ ei peccati a Patribus constitutæ absque impedimento concedantur, et iudices selecti tribuantur, ... si [*Wilk. : A se electi tribuantur a patre. Si, etc.*] ibi vim aliquam temerariæ multitudinis metuerit, locum is congruum eligat, quo absque timore suos, si necesse fuerit, testes habere, et absque impedimento suam canonicam sententiam fluire valeat, quia multa pro subreptione evenire solent, sententiam fratris, quæ misericordiam velat non solum tenere, sed et audire refugite, quia potior est omnibus holocaustis misericordia. Non ita agendum in ecclesiasticis negotiis, sicut in sæcularibus; nam in sæcularibus, priusquam qui legibus est coactus venerit, et decapaverit, et responsum dederit, ante peractam causam non potest recedere. In ecclesiasticis vero dicta causa licet recedere, si necesse fuerit, aut si se prægravari viderit.

CXLI. *In Nicæna synodo.*

Statutum est quod iudices alii non synodo deberent esse, nisi quos ipse qui impetitur elegerit, aut quos consensu suo ejus primates auctoritate hujus sacræ sedis constituerint, quia indignum est ut ab externis iudicetur qui provinciales et a se electos debet habere iudices.

Irrita erit donatio episcopi, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ, absque collaudatione et subscriptione clericorum.

CXLII. *Romanum concilium.*

D Tempore Constantini Augusti, congregavit Silvester papa synodum Romæ cum LXXIII episcopis, quorum consensu et superscriptione constitutum est: Ut nullus laicus clerico cuiquam audeat inferre testimonium; ergo laici adversus clericum non recipiantur. Accusatores, consanguinei, nec familiares, nec domo prodeuntes, adversus extraneos testimonium non dicant, nec accusatores, nec testes suspecti recipiantur, quia propinquitatis, ac dominationis, ac familiaritatis affectus, plerumque veritatem impedire solent; sed, si noluerint, et invicem consenserint inter se parentes, testificentur, non in alios; amor enim carnalis atque timor, et amaritudo plerumque sensus hebetant humanos, et pervertunt opiniones.

CXLIII.

Nullus monachorum præsumat judicare, nec accusationem sæcularem in clericum audeat accipere. Quod si quis probatur admittere, velut exactor furoris [*Leg. exactor senoris*], aut usurarum possessor, secundum statuta Patrum se sentiat degradandum. In gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit.

CXLIV. *De conjugio antiquo.*

Satis igitur manifestum est non posse filios Adam in primordio sæculi uxores accepisse, nisi proprias sorores aut propinquas consanguineas, sed semper erat illicitum ab initio uxorem aut concubinam patris violare. Unde Jacob patriarcha dixit filio suo Ruben: *Effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus* (*Genes. xxiv*). Unde et Paulus apostolus doctor gentium de tali sacrilegio scripsit dicens: *Auditor inter vos fornicatio, et talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat, et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tolleretur de medio vestrum qui hoc opus facit* (*I Cor. v*). Ecce apostolus indicavit [judicavit] de medio Christianorum auferri qui novercam violare præsumpsit, dicens: *Nec inter gentes, id est paganos, tale scelus fieri*. Verum itaque est, et satis late patet Deum omnipotentem in lege Moysi prohibuisse uxorem patris, et fratris, et proximi, accipere, aut cum ea concumbere; sed et hoc quod in Deuteronomio scriptum est, ut *frater scilicet accipiat uxorem defuncti fratris, et suscitet semen fratri suo* (*Deut. xxv*), non carnaliter intelligendum est, sed spiritaliter tenendum. Et valde cæcus doctor est, qui nescit discretionem inter Vetus Testamentum et Novum, sed adhuc errat cæcatus umbra antiquæ caliginis, nesciens veritatem gratiæ Christi, et nescit legem et prophetas usque ad Joannem Baptistam prophetasse; nam ipse Dominus ait: *Lex et propheta usque ad Joannem; a diebus Joannis Baptistæ usque nunc regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud* (*Marc. 13*); et quicumque cæcatus corde adhuc solam litteram sequitur cum Judæis, sine spiritu vivificante et gratia Christi per-lurat, manducans erustas panis, et non micæ internas.

Magna distantia est inter litteram occidentem et spiritum vivificantem; et valde ignarus, et ignavus, et insapiens doctor est, qui post tot annos et post tot tractatores qui libros de lege Moysi tractaverunt, a Deo inspirati adhuc judaizare vult, contemnendo Christum et omnes sanctos doctores. In Deuteronomio enim legimus: *Ut quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui; et primogenitum ex ea filium nomine ejus appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natus, et dicet: Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel, nec me in conjugium sumere; et statim*

A accersiri eum facient, et interrogabunt eum. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere, accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem ejus, et dicet: Sic fiet homini qui non edificat domum fratris sui, et vocabitur nomen ejus in Israel domus discalceati (*Deut. xxv*).

De hoc eum quod in Deuteronomio scriptum est, et in Evangelio: *Quod frater accepit uxorem defuncti fratris, ut suscitaret semen fratri suo, non est Christianis tenendum carnaliter, sed spiritaliter*. Christus ait in Evangelio: *Omnes autem vos fratres estis, et unus est Pater vester qui in cælis est* (*Matth. xxi*). Et cum habitaverint fratres spirituales simul, et ille frater qui præest Ecclesiæ Dei transferit de sæculo ad Christum, accipiat tam frater ejus Ecclesiam Dei regendam, et suscitet spirituales filios Deo, ne, deficiente uno doctore mortali conditione, sterilis fiat sponsa Christi, quæ est mater omnium nostrum. Et si quispiam doctor non vult regere Ecclesiam, post obitum alterius doctoris, non curans de salute aliorum, sed de sua propria, erit tunc discalceatus, et contra hoc quod Paulus dixit: *Et calceati pedes in præparatione evangelizantium bona* (*Rom. vi, 10*). Si non vult verbum Dei seminare, eisi potest, sed talentum Christi in sudario, hoc est torpore ignaviæ suæ, abscondere, erit conspuitus ab Ecclesia in facie confusione dignus, *projectus in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium* (*Matth. viii*). Sed accipiat semper doctor post doctorem Ecclesiam Dei regendam usque in finem sæculi, ut suscitentur spirituales filii Christo de sponsa sua virgine, sicut ipse instituit; quia *Qui non vult laborare pro Deo, non est dignus mercede*.

CXLV. *Canon Leodicensis.*

Ut nullus Christianus judaizare præsumat, sed nec conviviis eorum participare.

[Hic desinunt exceptiones Ecgberti apud Labbeum; sequentes adjicit Wilkins ex ms. Cotton, Nero A, fol. 131, verso, ubi continuata cum superioribus serie dantur. Eundem vero capitulum numerum quo in Wilkins natus servavi, qui duplici unitate a Labbeanis discrepat.]

CXLVIII. *Item.*

Ut nullus Christianorum paganus superstitiones intendat, sed gentilium inquinamenta omnia omnimodo contemnat.

CXLIX. *Canon Bracharen.*

Si quis, paganorum consuetudinem sequens, divinos et sortilegos in domum suam introduxerit, quasi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel lustrationibus paganorum serviant, v. annos pœniteat.

CL. *Canon sanctorum.*

Si quis Christianus Christianum hominem in manum Judæorum vel gentilium vendiderit, anathema sit; in Deuteronomio enim scriptum: *Si deprehensus fuerit homo sollicitans aliquem de genere Israel, et vendito eo, accipiet pretium interficietur*.

C.LI. *Item canon sanctorum.*

Nefas igitur est ut quos Christus sanguinis sui effusione redemit, Judæorum vel gentilium vinentis sint irretiti.

CLII. *De tonsura.*

Exordium tonsuræ a Nazareis incepit, qui crine servato post vitæ magnæ continentiam caput radebant, ut devotionem Domino consecrarent. In canonicis quoque sanctorum Patrum scriptum invenimus : *Si quis catholicus capillos totonderit more barbarorum, ab Ecclesia Dei alienus habeatur, et ab omni Christianorum mensa, donec delictum emendet.*

CLIII. *De tonsura Petri.*

Petrus itaque apostolus clericali tonsura primo usus est, gestans in capite imaginem coronæ spinæ Christi. Unde canon Africanus præcipit ut clericus nec comam nutriat, nec barbam.

CLIV. *E ean. Rom. dic.*

Quicumque clericus visus fuerit in ecclesia sine colobio, vel cappa, et si non more Romano capillos et barbam totonderit, excommunicetur. Non debet etiam clericus indui se monachico habitu, nec laicorum vestibus uti, et vir si utetur veste muliebri, excommunicetur; aut mulier, si virili utetur indumento.

CLV. *Item.*

Clericus quoque non debet armis uti, nec ad bellum procedere, quia canones docent ut quicumque clericus in bello aut in rixa mortuus fuerit, neque oblatione, neque oratione postuletur pro eo, sepultura tamen non privetur. Apostolus quoque dicit : *Nemo militans Deo implicet se negotiis secularibus*; unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare. Et ideo omnimodis dicendum est presbyteris, et diaconibus, ut arma non portent, sed magis confidant in defensione Dei quam in armis.

CLVI. *Item.*

Cavendum quoque est clericis ut non sint iudices in condemnatione hominis.

CLVII. *Item.*

Canonum auctoritas prohibet ne quis episcopus aut clericus assensum præbeat in morte cujuslibet hominis, sive latronis, sive raptoris, seu homicidæ.

CLVIII. *Item.*

Statutum est ut presbyteri indiscrete per diversa non mittantur loca, nec ab episcopis, nec ab aliis prælatis, nec etiam a laicis; ne forte propter eorum absentiam animarum pericula (orianur), maxime ^D infantium absque chrismate, et ecclesiarum (in quibus) constituti sunt negligantur officia.

CLIX. *Can. Africanus.*

Omnes clerici, qui ad operandum sunt validi, et artificiola, et litteras discant.

CLX. *Can. Cæsariensis.*

Duo igitur sunt genera clericorum : unum ecclesiasticorum sub episcopali regimine, alterum Acephalorum, id est sine capite, de quibus Gregorius dicit : *Si qui clerici vulgares sunt, extra sacros ordines constituti, id est, nec presbyteri, nec diaconi, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere. Sacerdotes autem*

A nequaquam uxores ducant, sed ecclesiam diligant, nec utantur bellicis armis, sed spiritualem militiam exercent.

CLXI. *Item de militia.*

Fratres, scitote quia divisa est potestas sæcularis, et potestas spiritalis. Bonis etiam sæcularibus decet ut sint defensores ecclesiæ, et propugnatores gregis Christi; spiritualibus autem convenit ut sint intercessores pro omni populo Dei : miles quidem Christi armis humanis uti non debet, ut testimonia multa declarant. Incipiamus testimonium a Deo, et Domino nostro Jesu Christo, qui dum pro humano genere crucis vellet subire tormentum, et a militibus esset tentus, Petro prohibuit ne gladio pugnaret. Quod si ille non habuit licentiam pugnandi pro injuria Domino suo illata, quid rectius nobis est quam ut ejus imitemur exempla? Intelligite ergo quia non in hasta solummodo et gladio salvat Deus, sed potius in assiduis orationibus, et cæteris divinis servitiis. Dicitus quoque Christi confessor Martinus, dum a Juliano apostata jussus fuisset militaris suscipere indumenta, dixit se Christi esse militem, et ideo non posse pugnare. De libro quoque Exodus utile habemus exemplum, scilicet dum pugnaret Josue adversus Amalech, Moyses non armis pugnabat, sed extensis palmis ad cælum Deum orabat, et vincebat Israeliticus populus, ut autem remittebat manus, invalescebat Amalech. His et aliis multis declaratur exemplis episcopum, presbyterum, diaconum, vel monachum nulla portare arma in prælio nisi tantum ea de quibus legitur : *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumere, et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Contrarium itaque omnino est ecclesiasticis regulis post ordinationem redire ad militiam sæcularem.

CLXII. *De homicidio, institutio sanctorum.*

Si presbyter vel diaconus homicidium fecerit, degradetur, et usque ad exitum vitæ pœniteat.

CLXIII. *Item.*

Si quis clericus homicidium fecerit, x annos exsul pœniteat; iii ex iis in pane et aqua; post hæc recipiatur in patria. Si bene egerit pœnitentiam, testimonio comprobatus episcopi, vel sacerdotis, vel cui commissus fuerit, quod bene pœnituit; et satisfaciat parentibus ejus quem occidit. Si autem non satisfecerit parentibus illius, nunquam recipiatur in patriam, sed more Cain profugus et vagus sit super terram. Si vero homicidium casu fecerit, hæc est, non volens, v annos pœniteat, iii ex iis in pane et aqua. Si ad homicidium consenserit, et factura fuerit, vii annos pœniteat, iii ex his in pane et aqua. Si voluerit, et non perfecerit, i annum pœniteat. Si quis percusserit, et sanguinem fuderit, xl diebus in pane et aqua pœniteat; si diaconus, vi menses; si presbyter, unum annum. Si laicus laicum occiderit, xl dies abstineat ab ecclesia, et jejuset in pane et aqua, et post, ut sacerdos judicaverit, pœniteat.